

Srednjeevropejci ali balkanci?

Tone Peršak

Pobuda, naj si ob odločanju za vključitev v EU – to želi, kot kaže, vsa slovenska politika doseči za kakršno koli ceno – zastavimo tudi vprašanje, kakšni pravzaprav smo Slovenci, ali smo dovolj evropski ali celo srednjeevropski (torej primerni za Evropo) ali preveč balkanski (neprimerni za Evropo), je zelo umestna. Seveda je takšno razmišljanje tudi kočljivo, saj nas zlahka zapelje na spolzki led razglabljanj o nacionalni mentaliteti, narodni duši, zavezanosti tradicionalnim evropskim vrednotam, o katoliškem bistvu Slovencev, o domnevno »krivičnem odrivanju« Slovenije na Balkan, dasiravno smo bili skozi vso zgodovino nesporno del Evrope ipd. A pobuda je kljub temu smiselna, kajti vprašanje, ali smo po svojem »bistvu« primerni ali neprimerni (preveč »balkanski«), je ključnega pomena. Če smo, denimo, bolj »balkanski« kot »evropski«, nas utegne vključitev kljub izpolnjevanju formalnih pogojev preveč stati. Kajti fraze, da moramo čim prej v Evropsko unijo tudi zato, da se bomo končno prisiljeni naučiti prave demokratičnosti in prevzeti evropske standarde ravnanja in obnašanja v gospodarstvu, medtem ko naj tisti, ki tega ne bodo zmogli, kar propadejo, so že davno izgubili svoj smisel.

Vendar kaj je tisto, po čemer naj bi se prepoznali, ali smo »srednjeevropejci« ali (še vedno) le »balkanci«? Če si hočemo odgovoriti na to vprašanje, moramo vsaj približno vedeti, kaj naj bi

bilo tipično in najvrednejše »evropsko« in še posebej »srednjeevropsko« in kaj »tipično« in očitno najnevrednejše »balkansko«? Kadar v kontekstu našega hrepenenja po vključitvi v EU ali še bolj meglenih sanjarij o naši pripadnosti srednjeevropskemu duhu in naši vključenosti v ta duhovni prostor utemeljujemo to svojo željo, najpogosteje poudarjamo demokratičnost, socialno-tržni gospodarski sistem z visoko ravnijsko poslovne etike, pravno državo (beri kot vsesplošno spoštovanje zakonov, enakost pred zakonom itd.), red, odprtost (prost pretok kapitala, idej, delovne sile in blaga) in, zlasti ob omejevanju srednjeevropskosti, tudi domnevno visoko raven kulturnosti, spoštovanja tradicionalnih evropskih vrednot, širino duha itd. Evropa nam pomeni visok standard demokratičnosti, polno svobodo gospodarske in vseh drugih pobud, poudarjeno vlogo človekovih pravic in državljanskih svoboščin, in četudi oboževalci Evrope to včasih zamolčijo, poudarjeni individualizem (posamična odgovornost). Seveda tokrat nimam na razpolago dovolj prostora in časa za razmislek, ali t. i. Evropa sama vedno in dovolj spoštuje vse vrednote, ki jih v razpravah ob vključevanju v EU zelo poudarja kot absolutne, čeprav ne povsem jasne norme in standarde, ki jih morajo doseči kandidatke za vključitev. O tem vprašanju torej tokrat ne bom razpravljaj. Trdim pa, da jih ne spoštuje.

»Balkan in balkanstvo« pomenita ravno nasprotno: nered, nedemokratičnost, nepravno državo, nespoštovanje človeka kot osebe, neenakost in neenakopravnost, zaostalost, zatiranje manjšin. Za »balkanskost« so značilni

verska in nacionalna nestrpnost, ne-spoštovanje prava oziroma zakonov in vladavina nekakšnega plemenskega prava (krvno maščevanje, poudarjena vloga klanov), nespoštovanje demokratičnih pravil družbenega življenja in fevdalizacija oblasti in gospodarstva, korupcija, namesto poslovne etike

verolomnost in spretnost »nadmudri-vanja« in izigravanja poslovnih part-nerjev. Tudi za to tokrat ni dovolj pro-стора in časa, da bi polemiziral s takšno oceno »balkanstva«, če s tem merimo predvsem na lastnosti prebi-valstva Balkanskega polotoka, ki se prav gotovo razlikujejo od samovše-čne podobe »evropskosti«, pa hkrati v življenjski praksi izpričujejo tudi ne-katere pozitivne značilnosti, ki jih v opevani Evropi ne opazimo. Zato na

tem mestu poudarjam le to, da je »bal-kanstvo« kot nekakšna paradigma ve-denja, načina življenja in delovanja družbe, če ga brez pridržkov pripisu-jemo narodom in državam na Balkan-skem polotoku, v marsičem krivična oznaka, ne glede na to, kaj vse se je tudi v zadnjih letih na tem polotoku dogajalo. Naj se torej posvetim vprašanju, ali je naše (slovensko) ti-pično ravnanje bolj »evropsko« in celo »srednjeevropsko«, kar naj bi po mne-nju precejšnjega dela slovenskih hu-manistov pomenilo še višjo kakovost, ali bolj »balkansko«!

Vzemimo pod drobnogled uspešno obrtno-industrijsko cono nekje v Slo-veniji! Seveda pišem o povsem kon-kretni coni, in to o eni najuspešnejših. Le malo manj kot polovica izmed vseh lastnikov poslovnih in drugih stavb v tej coni je brez dovoljenj asfaltirala ali tlakovala površine, ki so bile z zazi-dalnim načrtom določene kot zelenice ob ulicah, ki bi morale biti zasejane s travo in zasajene z drevesi in ki so kaj-pak javna last. Predstavniki razvojno najpomembnejšega sloja Slovencev (podjetniki in obrtniki) so se potemta-kem mirne duše polastili tuje lastni-ne, preprečili načrtovano zazelenitev in s tem bolj sonaravno in lepšo uredi-tev lastnega okolja ter tako tudi kršili nekatere temeljne zakone, na katerih naj bi temeljila slovenska družba (ne-dotakljivost lastnine, načrtovano in nadzorovano urejanje prostora, vlada-vina prava itn.). Po drugi strani je tre-ba priznati, da nezakonito ravnaajo tu-di oblasti. V isti obrtno-industrijski co-ni so zgrajeni in delujejo sistemi vodo-voda, kanalizacije, javne razsvetljave, telefonije, električnih vodov, ulic in

parkirišč, plinovoda, in več kot polovica teh sistemov je zgrajena in deluje brez gradbenih in uporabnih dovoljenj. Ker je tako, ni mogoče zakonito obračunavati amortizacije, in celo obnov in popravil ni mogoče načrtovati, saj pravzaprav nihče zares ne ve, v kakšnem stanju vsi ti sistemi so. In vse to, tlakovanje tujih zelenic in gradnjo komunalnih sistemov brez zakonitih podlag, so naročevali in izvajali naši sosede. To niso bili kdovekakšni drugi ljudje. To so sosede iz našega bloka, iz sosednje vrstne hiše ali morda iz one čez cesto. To so naši prijatelji, s katerimi pijemo kavo, hodimo na počitnice in zabavljamo o »balkancih« ter prisegamo na slovensko »evropskost«.

Zakaj smo pred leti našeli v Sloveniji več sto tisoč črnih gradenj? Po eni strani gotovo zato, ker so zakonodajni organi sprejemali zakone, ki so bili popolnoma neživljenjski in za katere so tudi tisti, ki so glasovali zanje, vedeli, da jih preprosto ni mogoče spoštovati. Po drugi strani pa tudi zato, ker se je velika večina preprosto požvižgala na zakone. Na to nas opozarja tudi naše vedenje na cestah, na katerih praviloma ne spoštujemo omejitev, razen če vemo, da se bližamo kakšnemu ovinku, za katerim pogosto čakajo na svoje žrtve prometni policisti.

Takšne zakone slovenski parlament sprejema tudi danes, ko si hkrati na vseh devetdeset ust prizadeva za vključitev v EU. V Sloveniji imamo ustavo, ki predpisuje t. i. integralni proračun, in hkrati imamo več kot sto različnih skladov in ustanov, ki poslujejo z javnim denarjem mimo proračuna in so v bistvu vsi po vrsti protiustavni. In to

vsi vedo, od predsednika republike in predsednika vlade navzdol.

Govorimo o klanih in fevdalizaciji družbe, gospodarstva in oblasti po eni strani in po drugi strani o svobodni gospodarski pobudi, o avtonomiji posameznih segmentov družbe (kulture, gospodarstva, univerze ...). Vsi pa smo že kdaj pred televizorjem poslušali prerakanje predstavnikov političnih strank o tem, katero banko naj obvladuje ta in katero druga stranka, ali naj bo nadzor nad tem ali onim gospodarskim velikanom prepuščen ljudem iz te ali iz one stranke itd. Še v kulturi se ve, da imajo pri dotacijah in drugih pozornostih prednost tisti, ki so se pravočasno včlanili v pravo stranko ali pa so ji vsaj blizu. Imeli smo že tudi ministra, ki je javno napovedal, kateri oziroma kako politično orientirani kulturniki bodo v prihodnje imeli prednost.

Morda se bo kak bralec vprašal, kaj išče članek te vrste v reviji, namenjeni umetnosti in mišljenju. A zdaj je govor o »balkanstvu« in »srednjeevropskosti«. In podpisani sem si vzel pravico spregovoriti o tistem področju našega življenja, na katerem se »balkanskost« in »srednjeevropskost« najbolj opazita. Lahko bi z grenkobo ugotovil, da smo sami celo veliko bolj »balkanski«, kot se nam zdijo pravi Balkanci. Vendar grenkoba ni potrebna, kajti zdi se, da Evropa ni veliko drugačna, le bolj prefinjena je. Kar ozrimo se k sosedom, v Italijo ali Avstrijo, lahko pa tudi še v kako drugo eminentno evropsko državo! Trenutno si Evropa prizadeva »evropeizirati« Balkan; vprašanje je, ali ni »balkan« uspešnejši, tako da že nekaj časa učinkovito »balkanizira« Evropo.